

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Σχόλια (Aṭṭhakathā)

Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια (Sutta Piṭaka -
Aṭṭhakathā)

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων (5. Khuddaka Nikāya -
Aṭṭhakathā)

02. Σχόλια για τη διδασκαλία σε στίχους (02. Dhammapada-
aṭṭhakathā)

3. Το κεφάλαιο για τον νου (3. Cittavaggo)

PaliVerse

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων

02. Σχόλια για τη διδασκαλία σε στίχους

3. Cittavaggo

1. Meghiyattheravatthu

33-34. Phandanam capalam cittanti imaṃ dhammadesanam satthā cālikāya pabbate viharanto āyasmantaṃ meghiyaṃ ārabha kathesi.

Tassa vatthuṃ vibhāvanatthaṃ sabbaṃ meghiyasuttantaṃ vitthāretabbaṃ. Satthā pana tīhi vitakkehi anvāsattatāya tasmiṃ ambavane padhānaṃ anuyuñjitum asakkuṇitvā āgataṃ meghiyattheraṃ āmantetvā, “atibhāriyaṃ te, meghiya, kataṃ ‘āgamehi tāva, meghiya, ekakomhi yāva aññopi koci bhikkhu āgacchatī’ti maṃ yācantaṃ ekakaṃ pahāya gacchantena bhikkhunā nāma evaṃ cittavasikena bhavitum na vaṭṭati, cittaṃ nāmetaṃ lahukaṃ, taṃ attano vase vattetum vaṭṭatī’ti vatvā imā dve gāthā abhāsi -

33. “Phandanam capalam cittam, dūrakkham dunnivārayam;
Ujūṃ karoti medhāvī, usukārova tejanam.

34. “Vārijova thale khitto, okamokataubbhato;
Paripphandatidaṃ cittam, mārādheyyaṃ pahātave’ti.

Tattha phandananti rūpādīsu ārammaṇesu vipphandamānaṃ. Capalanti ekairiyāpathena asaṇṭhahanto gāmadārako viya ekasmiṃ ārammaṇe asaṇṭhahanato capalam. Cittanti viññānaṃ, bhūmivattuārammaṇakiriyādivicittatāya panetaṃ “citta”nti vuttaṃ. Dūrakkhanti kiṭṭhasambādhe ṭhāne kiṭṭhakhādakagoṇaṃ viya ekekasmiṃ sappāyārammaṇeyeva duṭṭhapanato dūrakkham. Dunnivārayanti visabhāgārammaṇaṃ gacchantam paṭisedhetum dukkhattā dunnivārayam. Usukārova tejananti yathā nāma usukāro araṇṇato ekaṃ vaṇkadanḍakaṃ āharitvā nittacaṃ katvā kaṇḍiyatena makkhetvā aṅgārakapalle tāpetvā rukkhālake uppīletvā nivaṇkaṃ ujūṃ vālavijjhanayoggaṃ karoti, katvā ca pana rājarājamahāmattānaṃ sippaṃ dassetvā mahantaṃ sakkārasammānaṃ labhati, evameva medhāvī paṇḍito viññū puriso phandanādisabhāvametaṃ cittaṃ dhutaṅgāraññāvāsavasena, nittacaṃ apagataoḷārikakilesaṃ katvā saddhāsinehena temetvā kāyikacetasikavīriyena tāpetvā samathavipassanālake uppīletvā ujūṃ akuṭilaṃ nibbisevanaṃ karoti, katvā ca pana saṅkhāre sammāsivā mahantaṃ avijjakkhandhaṃ padāletvā, “tisso vijjā, cha abhiññā, nava lokuttaradhamme”ti imaṃ visesaṃ hatthagatameva katvā aggadakkhiṇeyyabhāvaṃ labhati.

Vārijovāti maccho viya, thale khittoti hatthena vā pādena vā jālādīnaṃ vā aññatarena thale chaḍḍito. Okamokataubbhatoti “okapuṇṇehi cīvarehī”ti ettha udakaṃ okaṃ, “okaṃ pahāya aniketasārī”ti ettha ālayo, ettha ubhayampi labbhati. “Okamokataubbhato”ti hi ettha okamokatoti udakasaṅkhātā ālayāti ayamatto. Ubbhatoti uddhaṭo. Paripphandatidaṃ cittanti yathā so udakālayato ubbhato thale khitto maccho udakaṃ alabhanto paripphandati, evamidaṃ

pañcakāmaguṇālayābhirataṃ cittaṃ tato uddharitvā mārādheyyasaṅkhātāṃ vaṭṭaṃ pahātuṃ vipassanākammatthāne khittaṃ kāyikacetasikavīriyena santāpiyamānaṃ paripphandati, saṅṭhātuṃ na sakkoti. Evaṃ santepi dhuraṃ anikkhipitvā medhāvī puggalo taṃ vuttanayeneva ujum kammaniyaṃ karotīti attho. Aparo nayo - idaṃ mārādheyyaṃ kilesavaṭṭaṃ avijahitvā tthitaṃ cittaṃ so vārijo viya paripphandati, tasmā mārādheyyaṃ pahātave, yena kilesavaṭṭasaṅkhātena mārādheyyeneva paripphandati, taṃ pahātabbanti.

Gāthāpariyosāne meghiyatthero sotāpattiphale patiṭṭhito, aññepi bahū sotāpannādayo jātāti.

Meghiyattheravattu paṭhamam.

2. Aññatarabhikkhuvattu

35. Dunniggahassa lahunoti imaṃ dhammadesanaṃ satthā sāvattiyaṃ jetavane viharanto aññataraṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi.

Kosalarañño kira vijite pabbatapāde mātikagāmo nāma eko ghanavāso gāmo ahosi. Athekadivasam satthimattā bhikkhū satthu santike yāva arahattā kammatthānaṃ kathāpetvā taṃ gāmaṃ gantvā piṇḍāya pavasiṃsu. Atha ne yo tassa gāmassa sāmiko mātiko nāma, tassa mātā disvā gehe nisīdāpetvā nānaggarasena yāgubhattena parivisitvā, “bhante, kattha gantukāmā”ti pucchi. “Yathā phāsukaṭṭhānaṃ mahāupāsike”ti. Sā “vassāvāsaṭṭhānaṃ, ayyā, pariyesanti maññe”ti ñatvā pādamūle nipajjitvā, “sace, ayyā, imaṃ temāsaṃ idha vasissanti, ahaṃ tīṇi saraṇāni, pañca sīlāni gahetvā uposathakammaṃ karissāmī”ti āha. Bhikkhū “mayaṃ imaṃ nissāya bhikkhāya akilamantā bhavanissaraṇaṃ kātuṃ sakkhissāmā”ti adhivāsayaṃsu. Sā tesam vasanaṭṭhānaṃ vihāraṃ paṭijaggitvā adāsi.

Te tattheva vasantā ekadivasam sannipatitvā aññamaññaṃ ovadiṃsu, “āvuso, amhehi pamādacāraṃ carituṃ na vaṭṭati. Amhākañhi sakagehaṃ viya atṭha mahānirayā vivaṭadvārāyeva, dharamānakabuddhassa kho pana santike kammatthānaṃ gahetvā mayaṃ āgatā, buddhā ca nāma padānupadikaṃ vicarantenāpi saṭhena ārādhetuṃ na sakkā, yathājjhāsayeneva ārādhetuṃ sakkā, appamattā hotha, dvīhi ekaṭṭhāne na tthātabbaṃ, na nisīditabbaṃ, sāyaṃ kho pana therūpaṭṭhānakāle pātova bhikkhācārakāle ekato bhavissāma, sesakāle dve ekato na bhavissāma, apica kho pana aphāsukena bhikkhunā āgantvā vihāramajjhe ghaṇḍiyā pahatāya ghaṇḍisaññāya āgantvā tassa bhesajjaṃ karissāmā”ti.

Tesu evaṃ katikaṃ katvā viharantesu ekadivasam sā upāsikā sappitelaphāṇitādīni gāhāpetvā dāsadāsikammakarādīhi parivutā sāyanhasamaye taṃ vihāraṃ gantvā vihāramajjhe bhikkhū adisvā, “kahaṃ nu kho, ayyā, gatā”ti purise pucchitvā, “attano attano rattiṭṭhānadivāṭṭhānesu nisinnā bhavissanti, ayye”ti vutte, “kiṃ nu kho katvā daṭṭhuṃ sakkhissāmī”ti āha. Atha naṃ bhikkhusaṅghassa katikavattaṃ jānanamanussā āhaṃsu - “ghaṇḍiyā pahatāya sannipatissanti, ayye”ti. Sā ca ghaṇḍiṃ paharāpesi. Bhikkhū ghaṇḍisaddaṃ sutvā, “kassaci aphāsukaṃ bhavissatī”ti sakasakaṭṭhānehi nikkhamitvā vihāramajjhe sannipatiṃsu. Dvepi janā ekamaggenāgatā nāma natthi. Upāsikā ekekaṭṭhānato ekekameva āgacchantam disvā, “mama puttehi aññamaññaṃ kalaho kato bhavissatī”ti cintetvā bhikkhusaṅghaṃ vanditvā pucchi - “kalahaṃ nu kho, bhante, karitthā”ti? “Na karoma, mahāupāsike”ti. “Sace vo, bhante, kalaho natthi, atha kasmā yathā

amhākaṃ gehaṃ āgacchantā sabbe ekatova āgacchatha, evaṃ anāgantvā ekekaṭṭhānato ekekāva āgatā”ti? “Mahāupāsike, ekekasmim̐ ṭhāne nisīditvā samaṇadhammaṃ karimhā”ti. “Ko esa, bhante, samaṇadhammo nāmā”ti? “Dvattiṃsākāre sajjhāyaṃ karoma, attabhāve ca khayavayaṃ paṭṭhapema, mahāupāsike”ti. “Kiṃ pana, bhante, dvattiṃsākāre sajjhāyaṃ kātuṃ, attabhāve ca khayavayaṃ paṭṭhapetuṃ tumhākameva vaṭṭati, udāhu amhākampīti, kassaci avārito esa dhammo, mahāupāsike”ti. “Tena hi, bhante, mayhampi dvattiṃsākāraṃ detha, attabhāve ca khayavayaṃ paṭṭhapanam̐ ācikkhathā”ti. “Tena hi uggaṇha, mahāupāsike”ti sabbaṃ uggaṇhāpesuṃ.

Sā tato paṭṭhāya dvattiṃsākāre sajjhāyaṃ katvā attani khayavayaṃ paṭṭhapetvā tehi bhikkhūhi puretameva tayo magge, tīṇi ca phalāni pāpuṇi. Maggeneva cassā catasso paṭisambhidā lokiyaabhiññā ca āgamiṃsu. Sā maggaphalasukhato vuṭṭhāya dibbacakkhunā oloketvā, “kadā nu kho mama puttehi ayaṃ dhammo adhigato”ti upadhārentī sabbepime sarāgā sadosā samohā jhānavipassanāṃmattampi tesam̐ natthi, “kiṃ nu kho mayhaṃ puttānaṃ arahattassa upanissayo atthi, natthī”ti āvajjetvā, “atthī”ti disvā, “senāsanasappāyaṃ nu kho atthi, natthī”ti āvajjetvā tampi disvā, “puggalasappāyaṃ nu kho labhanti, na labhanti”ti āvajjesi, puggalasappāyampi disvā, “āhārasappāyaṃ nu kho labhanti, na labhanti”ti upadhārentī “āhārasappāyaṃ nesaṃ natthī”ti disvā tato paṭṭhāya nānāvidhaṃ yāguṃ, anekappakāraṃ khajjakaṃ, nānaggarasañca bhojanaṃ sampādetvā gehe bhikkhū nisīdāpetvā dakkhiṇodakaṃ datvā, “bhante, tumhākaṃ yaṃ yaṃ ruccati, taṃ taṃ gahetvā paribhuñjathā”ti niyyādesi. Te yathāruci yāguādīni gahetvā paribhuñjanti. Tesam̐ sappāyāhāraṃ labhantānaṃ cittaṃ ekaggaṃ ahoṣi.

Te ekaggena cittaṃ vipassanaṃ vadḍhetvā na cirasseva saha paṭisambhidāhi arahattaṃ patvā cintayim̐su - “aho mahāupāsikā amhākaṃ paṭiṭṭhā jātā, sace mayaṃ sappāyāhāraṃ na labhimha, na no maggaphalapaṭivedho abhavissa, idāni vuṭṭhavassā pavāretvā satthu santikaṃ gamissāmā”ti. Te “satthāraṃ daṭṭhukāmamhā”ti mahāupāsikaṃ āpucchim̐su. “Mahāupāsikā sādhu, ayyā”ti. Te anugantvā punapi, “bhante, amhe olokeyyāthā”ti bahūni piyavacanāni vatvā paṭinivatti. Tepi kho bhikkhū sāvatthim̐ gantvā satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ nisinnā “kacci, bhikkhave, khamanīyaṃ, kacci yāpanīyaṃ, na ca piṇḍakena kilamittā”ti vutte “khamanīyaṃ, bhante, yāpanīyaṃ, bhante, piṇḍakena pana neva kilamimha. Amhākañhi mātikamātā nāmekā upāsikā cittācāraṃ ñatvā, ‘aho vata no evarūpaṃ nāma āhāraṃ paṭiyādeyyā’ti cintite yathācintitaṃ āhāraṃ paṭiyādetvā adāsī”ti tassā guṇakathaṃ kathayim̐su.

Aññataro bhikkhu tassā guṇakathaṃ sutvā tattha gantukāmo hutvā satthu santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā, “bhante, taṃ gāmaṃ gamissāmī”ti satthāraṃ āpucchitvā jetavanato nikkhamitvā anupubbena taṃ gāmaṃ patvā vihāraṃ pavisanadivaseyevea cintesi - “ayaṃ kira upāsikā cintitacintitaṃ jānāti, ahañca maggakilanto vihāraṃ paṭijaggituṃ na sakkhissāmi, aho vata me vihārapaṭijaggakaṃ manussaṃ peseyyā”ti. Upāsikā gehe nisinnāva āvajjentī tamatthaṃ ñatvā, “gaccha, vihāraṃ paṭijaggitvā ehī”ti manussaṃ pesesi. Itaropi pānīyaṃ pivitukāmo “aho vata me sakkarapānakaṃ katvā peseyyā”ti cintesi. Upāsikā tampi pesesi. So punadivase “pātova siniddhayāguṃ me sauttaribhaṅgaṃ pesetū”ti cintesi. Upāsikā tathā akāsi. So yāguṃ pivitvā, “aho vata me evarūpaṃ khajjakaṃ peseyyā”ti cintesi. Upāsikā tampi pesesi. So cintesi - “ayaṃ upāsikā mayā sabbaṃ cintitacintitaṃ pesesi, ahaṃ

etaṃ daṭṭhukāmo, aho vata me nānaggarasabhojanaṃ gāhāpetvā sayameva āgaccheyyā”ti. Upāsikā “mama putto maṃ daṭṭhukāmo, āgamaṃ me paccāsīsati”ti bhojanaṃ gāhāpetvā vihāraṃ gantvā tassa adāsi. So katabhattakicco “mātikamātā nāma tvaṃ, mahāupāsike”ti pucchi. “Āma, tātā”ti. “Tvaṃ paracittaṃ jānāsī”ti? “Kiṃ maṃ pucchasi, tātā”ti? “Mayā cintitacintitaṃ sabbamakāsi, tena taṃ pucchāmī”ti. “Paracittajānanakabhikkhū bahū, tātā”ti? “Nāhaṃ aññe pucchāmi, tuvaṃ pucchāmi, upāsike”ti. Evaṃ santepi upāsikā “paracittaṃ jānāmī”ti avatvā “paracittaṃ jānantā nāma evaṃ karonti puttā”ti āha. So “bhāriyaṃ vatidaṃ kammaṃ, puthujjanā nāma sobhanampi asobhanampi cintenti, sacāhaṃ kiñci ayuttaṃ cintayissāmi, saha bhaṇḍakena coraṃ cūḷāya gaṇhantī viya maṃ vippakāraṃ pāpeyya, mayā ito palāyituṃ vaṭṭati”ti cintetvā, “upāsike, ahaṃ gamissāmī”ti āha. “Kahaṃ, ayyā”ti? “Satthu santikaṃ, upāsike”ti. “Vasatha tāva, bhante, idhā”ti. “Na vasissāmi, upāsike, gamissāmevā”ti nikkhamitvā satthu santikaṃ agamāsi. Atha naṃ satthā “kiṃ bhikkhu na tvaṃ tattha vasasī”ti pucchi. “Āma, bhante, na sakkā tattha vasitu”nti. “Kiṃ kāraṇā bhikkhū”ti? “Bhante, sā upāsikā cintitacintitaṃ sabbam jānāti, puthujjanā ca nāma sobhanampi asobhanampi cintenti, sacāhaṃ kiñci ayuttaṃ cintessāmi, saha bhaṇḍakena coraṃ cūḷāya gaṇhantī viya maṃ vippakāraṃ pāpessati”ti cintetvā āgatomhīti. “Bhikkhu, tattheva tayā vasituṃ vaṭṭati”ti, “na sakkomi, bhante, nāhaṃ tattha vasissāmī”ti. “Tena hi tvaṃ, bhikkhu, ekameva rakkhituṃ sakkhissasī”ti. “Kiṃ, bhante”ti? “Tava cittameva rakkha, cittaṃ nāmetaṃ durakkhaṃ, tvaṃ attano cittameva niggaṇha, mā aññaṃ kiñci cintayi, cittaṃ nāmetaṃ dunniggaha”nti vatvā imaṃ gāthamāha -

35. “Dunniggahassa lahuno, yatthakāmanipātino;
Cittassa damatho sādhu, cittaṃ dantaṃ sukhāvaha”nti.

Tattha cittaṃ nāmetaṃ dukkhena niggayhatīti dunniggahaṃ. Lahuno uppajjati ca nirujjhati cāti lahu. Tassa dunniggahassa lahuno. Yatthakāmanipātinoti yattha katthacideva nipatanasīlassa. Etañhi labhitabbaṭṭhānaṃ vā alabhitabbaṭṭhānaṃ vā yuttaṭṭhānaṃ vā ayuttaṭṭhānaṃ vā na jānāti, neva jātiṃ oloketi, na gottam, na vayaṃ. Yattha yattha icchatī, tattha tattheva nipatatīti “yatthakāmanipāti”ti vuccati. Tassa evarūpassa cittassa damatho sādhu catūhi ariyamaggehi dantabhāvo yathā nibbisevanaṃ hoti, tathā katabhāvo sādhu. Kiṃ kāraṇā? Idañhi cittaṃ dantaṃ sukhāvahaṃ nibbisevanaṃ kataṃ maggaphalasukhaṃ paramatthanibbānasukhañca āvahaṭīti.

Desanāpariyosāne sampattaparisāya bahū sotāpannādayo ahesuṃ, mahājanassa sātthikā dhammadesanā jātāti.

Satthā tassa bhikkhuno imaṃ ovādaṃ datvā, “gaccha, bhikkhu, aññaṃ kiñci acintayitvā tattheva vasāhī”ti pahiṇi. So bhikkhu satthu santikā ovādaṃ labhitvā tattha agamāsi. Kiñci bahiddhā cintanaṃ nāma na cintesi. Mahāupāsikāpi dibbena cakkhunā oloketī theram disvā, “idāni ovādadāyakaṃ ācariyaṃ labhitvā punāgato mama putto”ti attano ñāṇeneva paricchinditvā tassa sappāyāhāraṃ paṭiyādetvā adāsi. So sappāyabhojanaṃ sevitvā katipāheneva arahattaṃ patvā maggaphalasukhena vītināmento “aho mahāupāsikā mayhaṃ patiṭṭhā jātā, ahaṃ imaṃ nissāya bhavanissaraṇaṃ pattomhī”ti cintetvā, “imasmiṃ tāva me attabhāve patiṭṭhā jātā, saṃsāre pana me saṃsarantassa aññesupi attabhāvesu ayaṃ patiṭṭhā bhūtapubbā, no”ti upadhārento ekūnaattabhāvasataṃ anussari. Sāpi

ekūnaattabhāvasate tassa pādapāricārikā aññesu paṭibaddhacittā hutvā taṃ jīvītā voropesi. Thero tassā ettakaṃ aguṇaṃ disvā, “aho mayaṃ mahāupāsikā bhāriyaṃ kammaṃ akāsī”ti cintesi.

Mahāupāsikāpi gehe nisinnāva “kiṃ nu kho mayhaṃ puttassa pabbajitakiccaṃ mattakaṃ pattaṃ, no”ti upadhārayamānā tassa arahattapattiṃ ñatvā uttari upadhāriyamānā, “mama putto arahattaṃ patvā aho vata me ayaṃ upāsikā mahatī patiṭṭhā jātā”ti cintetvā, “atītepi nu kho me ayaṃ patiṭṭhā bhūtapubbā, no”ti upadhārento ekūnaattabhāvasataṃ anussari, “ahaṃ kho pana ekūnaattabhāvasate aññehi saddhiṃ ekato hutvā etaṃ jīvītā voropesiṃ, ayaṃ me ettakaṃ aguṇaṃ disvā ‘aho bhāriyaṃ kammaṃ kataṃ upāsikāyā”ti cintesi. “Atthi nu kho evaṃ saṃsāre saṃsarantiyā mama puttassa upakāro katapubbo”ti upadhārayamānā tato uttariṃ satamaṃ attabhāvaṃ anussarivā satame attabhāve mayā etassa pādapāricārikāya hutvā etasmīṃ jīvītā voropanaṭṭhāne jīvitadānaṃ dinnāṃ, aho mayā mama puttassa mahāupakāro katapubbo”ti gehe nisinnāva uttariṃ visesetvā “upadhārethā”ti āha. So dibbāya sotadhātuyā saddaṃ sutvā visesetvā satamaṃ attabhāvaṃ anussarivā tattha tāya attano jīvitassa dinnabhāvaṃ disvā, “aho mama imāya mahāupāsikāya upakāro katapubbo”ti attamano hutvā tassā tattheva catūsu maggaphalesu pañhaṃ kathetvā anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbāyīti.

Aññatarabhikkhuvatthu dutiyaṃ.

3. Aññataraukkaṇṭhitabhikkhuvatthu

36. Sududdasanti imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ satthā sāvatthiyaṃ viharanto aññataraṃ ukkaṇṭhitabhikkhuṃ ārabha kathesi.

Satthari kira sāvatthiyaṃ viharante eko seṭṭhiputto attano kulūpagattheraṃ upasaṅkamitvā, “bhante, ahaṃ dukkhā muccitukāmo, ekaṃ me dukkhato muccanakāraṇaṃ kathethā”ti āha. “Sādhāvuso, sacesi dukkhā muccitukāmo, salākabhattaṃ dehi, pakkhikabhattaṃ dehi, vassāvāsikaṃ dehi, cīvarādayo paccaye dehi, attano sāpateyyaṃ tayo koṭṭhāse katvā ekena kammantaṃ payojehi, ekena puttadāraṃ posehi, ekaṃ buddhasāsane dehī”ti āha. So “sādhū, bhante”ti vuttapaṭipāṭiyā sabbaṃ katvā puna therāṃ pucchi - “tato uttariṃ aññaṃ kiṃ karomi, bhante”ti? “Āvuso, tīṇi saraṇāni gaṇha, pañca sīlāni gaṇhāhī”ti. Tānipi paṭiggahetvā tato uttariṃ pucchi. “Tena hi dasa sīlāni gaṇhāhī”ti. “Sādhū, bhante”ti gaṇhi. So evaṃ anupubbena puññakammaṃ katattā anupubbasetṭhiputto nāma jāto. Tato “uttarimpi kattabbaṃ atthi, bhante”ti puna pucchitvā, “tena hi pabbajāhī”ti vutto nikkhamitvā pabbaji. Tasseko ābhidhammikabhikkhu ācariyo aho. Eko vinayadharo upajjhāyo. Tassa laddhūpasampadassa ācariyo attano santikaṃ āgatakāle abhidhamme pañhaṃ kathesi - “buddhasāsane nāma idaṃ kātuṃ vaṭṭati, idaṃ na vaṭṭati”ti. Upajjhāyopissa attano santikaṃ āgatakāle vinaye pañhaṃ kathesi - “buddhasāsane nāma idaṃ kātuṃ vaṭṭati, idaṃ na vaṭṭati, idaṃ kappati, idaṃ na kappati”ti. So cintesi - “aho bhāriyaṃ idaṃ kammaṃ, ahaṃ dukkhā muccitukāmo pabbajito, idha ca mama hatthapasāraṇaṭṭhānampi na paññāyati, gehe ṭhatvāva dukkhā muccituṃ sakkā, mayā gihinā bhavituṃ vaṭṭati”ti. So tato paṭṭhāya ukkaṇṭhito anabhirato dvattiṃsākāre sajjhāyaṃ na karoti, uddesaṃ na gaṇhāti, kiso lūkho dhamanisanthatagatto ālassiyābhībhūto kacchuparikiṇṇo aho.

Atha naṃ daharasāmaṇerā, “āvuso, kiṃ tvamaṃ t̥hitaṭṭhāne t̥hitova nisinnaṭṭhāne nisinnova ahoṣi, paṇḍurogābhībhūto kiso lūkho dhamanisanthataḡatto ālassiyābhībhūto kacchuparikiṇṇo, kiṃ te kata”nti pucchiṃsu. “Ukkaṇṭhitomhi, āvuso”ti. “Kiṃ kāraṇā”ti? So taṃ pavattiṃ ārocesi. Te tassa ācariyupajjhāyānaṃ ācikkhiṃsu. Ācariyupajjhāyā taṃ ādāya satthu santikaṃ agamaṃsu. Satthā “kiṃ, bhikkhave, āgatatthā”ti āha. “Bhante, ayaṃ bhikkhu tumhākaṃ sāsane ukkaṇṭhito”ti. “Evaṃ kira bhikkhū”ti. “Āma, bhante”ti. “Kiṃ kāraṇā”ti? “Ahaṃ, bhante, dukkhā muccitukāmovā pabbajito, tassa me ācariyo abhidhammakathaṃ kathesi, upajjhāyo vinayakathaṃ kathesi, svāhaṃ ‘idha me hatthapasāraṇaṭṭhānampi natthi, gihinā hutvā sakkā dukkhā muccituṃ, gihi bhavissāmi”ti sannaṭṭhānamakāsiṃ, bhante”ti. “Sace tvamaṃ, bhikkhu, ekameva rakkhituṃ sakkhissasi, avasesānaṃ rakkhanakiccaṃ natthi”ti. “Kiṃ, bhante”ti? “Tava cittameva rakkhituṃ sakkhissasi”ti. “Sakkhissāmi, bhante”ti. “Tena hi attano cittameva rakkhāhi, sakkā dukkhā muccitu”nti imaṃ ovādaṃ datvā imaṃ gāthamāha -

36. “Sududdasaṃ sunipuṇaṃ, yatthakāmanipāṭinaṃ;
Cittaṃ rakkhetha medhāvī, cittaṃ guttaṃ sukhāvaha”nti.

Tattha sududdasanti suṭṭhu duddasaṃ. Sunipuṇanti suṭṭhu nipuṇaṃ paramasaṇhaṃ. Yatthakāmanipāṭinanti jātiādīni anoloketvā labhitabbālabhitabbayuttāyuttaṭṭhānesu yattha katthaci nipatanasīlaṃ. Cittaṃ rakkhetha medhāvīti andhabālo dummedho attano cittaṃ rakkhituṃ samattho nāma natthi, cittavasiko hutvā anayabyasanaṃ pāpuṇāti. Medhāvī pana paṇḍitova cittaṃ rakkhituṃ sakkoti, tasmā tvampi cittameva gopehi. Idañhi cittaṃ guttaṃ sukhāvahaṃ maggaphalanibbānasukhāni āvahaṭṭi.

Desanāpariyosāne so bhikkhu sotāpattiphalaṃ pāpuṇi, aññepi bahū sotāpannādayo ahesuṃ, desanā mahājanassa sātthikā ahoṣīti.

Aññataraukkaṇṭhitabhikkhuvatthu tatiyaṃ.

4. Saṅgharakkhitabhāḡineyyattheravatthu

37. Dūraṅgamanti imaṃ dhammadesanaṃ satthā sāvattiyaṃ viharanto saṅgharakkhitāṃ nāma bhikkhuṃ ārabba kathesi.

Sāvattiyaṃ kireko kulaputto satthu dhammadesanaṃ sutvā nikkhamitvā pabbajito laddhūpasampado saṅgharakkhitatthero nāma hutvā katipāheneva arahattaṃ pāpuṇi. Tassa kaniṭṭhabhaginī puttaṃ labhitvā therassa nāmaṃ akāsi. So bhāḡineyyasaṅgharakkhito nāma hutvā vayappatto therasseva santike pabbajitvā laddhūpasampado aññatarasmiṃ gāmakārāme vassaṃ upagantvā, “ekaṃ sattahatthaṃ, ekaṃ aṭṭhahattha”nti dve vassāvāsikasāṭake labhitvā aṭṭhahatthaṃ “upajjhāyassa me bhavissati”ti sallakkhetvā “sattahatthaṃ mayhaṃ bhavissati”ti cintetvā vuṭṭhavasso “upajjhāyaṃ passissāmi”ti āgacchanto antarāmagge piṇḍāya caranto āgantvā there vihāraṃ anāgateyeva vihāraṃ pavisitvā therassa divāṭṭhānaṃ sammajjitvā pādodakaṃ upaṭṭhapetvā āsanaṃ paññāpetvā āgamanamaggaṃ olokento nisīdi. Athassāgamanabhāvaṃ disvā paccuggamaṃ katvā pattacīvaraṃ paṭiggahetvā, “nisīdatha, bhante”ti therāṃ nisīdāpetvā tālavaṇṭaṃ ādāya bījitvā pānīyaṃ datvā pāde dhovitvā taṃ sātakaṃ ānetvā pādamūle ṭhapetvā, “bhante, imaṃ paribhuñjathā”ti vatvā bījayaṃāno aṭṭhāsi.

Atha naṃ thero āha - “saṅgharakkhita, mayhaṃ cīvaraṃ paripuṇṇaṃ, tvameva paribhuñjā”ti. “Bhante, mayā laddhakālato paṭṭhāya ayaṃ tumhākameva sallakkhito, paribhogaṃ karoṭhā”ti. “Hotu, saṅgharakkhita, paripuṇṇaṃ me cīvaraṃ, tvameva paribhuñjā”ti. “Bhante, mā evaṃ karoṭha, tumhehi paribhutte mayhaṃ mahapphalaṃ bhavissatī”ti. Atha naṃ tassa punappunaṃ kathentassapi thero na icchiyeva.

Evaṃ so bījayaṃāno t̥hitova cintesi - “ahaṃ therassa gihikāle bhāgineyyo, pabbajitakāle saddhivihāriko, evampi mayā saddhiṃ upajjhāyo paribhogaṃ na kattukāmo. Imasmiṃ mayā saddhiṃ paribhogaṃ akaronte kiṃ me samaṇabhāvena, gihi bhavissāmi”ti. Athassa etadahosi - “dussaṇṭhāpito gharāvāso, kiṃ nu kho katvā gihibhūto jīvissāmi”ti. Tato cintesi - “aṭṭhahatthasāṭakaṃ vikkiṇitvā ekaṃ eḷikaṃ gaṇhissāmi, eḷikā nāma khippaṃ vijāyati, svāhaṃ vijātaṃ vijātaṃ vikkiṇitvā mūlaṃ karissāmi, mūle bahū katvā ekaṃ pajāpatiṃ ānessāmi, sā ekaṃ puttaṃ vijāyissati. Athassa mama mātulassa nāmaṃ katvā cūḷayānake nisīdāpetvā mama puttañca bhariyañca ādāya mātulaṃ vandituṃ āgamiṃsāmi, āgacchante antarāmagge mama bhariyaṃ evaṃ vakkhāmi - ‘ānehi tāva me puttaṃ vahissāmina’nti. Sā ‘kiṃ te puttena, ehi, imaṃ yānakaṃ pājehī’ti vatvā puttaṃ gahetvā, ‘ahaṃ nessāmi na’nti netvā sandhāretuṃ asakkontī cakkapathe chaḍḍessati. Athassa sarīraṃ abhiruhitvā cakkaṃ gamissati, atha naṃ ‘tvaṃ mama puttaṃ neva mayhaṃ adāsi, naṃ sandhāretuṃ nāsakki nāsitosmi tayā’ti vatvā patodayaṭṭhiyā piṭṭhiyaṃ paharissāmi”ti.

So evaṃ cintentova t̥hatvā bījayaṃāno therassa sīse tālavaṇṭena pahari. Thero “kiṃ nu kho ahaṃ saṅgharakkhitena sīse pahato”ti upadhārento tena cintitacintitaṃ sabbhaṃ ñatvā, “saṅgharakkhita, mātugāmassa pahāraṃ dātuṃ nāsakki, ko ettha mahallakattherassa doso”ti āha. So “aho naṭṭhomhi, ñātaṃ kira me upajjhāyena cintitacintitaṃ, kiṃ me samaṇabhāvenā”ti tālavaṇṭaṃ chaḍḍetvā palāyituṃ āraddho.

Atha naṃ daharā ca sāmānerā ca anubandhitvā ādāya satthu santikaṃ agamaṃsu. Satthā te bhikkhū disvāva “kiṃ, bhikkhave, āgatattha, eko vo bhikkhu laddho”ti pucchi. “Āma, bhante, imaṃ daharaṃ ukkaṇṭhitvā palāyantaṃ gahetvā tumhākaṃ santikaṃ āgatamhā”ti. “Evaṃ kira bhikkhū”ti? “Āma, bhante”ti. “Kimatthaṃ te bhikkhu evaṃ bhāriyaṃ kammaṃ kataṃ, nanu tvaṃ āraddhavīriyassa ekassa buddhassa putto, mādisassa nāma buddhassa sāsane pabbajitvā attānaṃ dametvā sotāpannoti vā sakadāgāmīti vā anāgāmīti vā arahāti vā vadāpetuṃ nāsakki, kimatthaṃ evaṃ bhāriyaṃ kammamakāsi”ti? “Ukkaṇṭhitosmi, bhante”ti. “Kiṃ kāraṇā ukkaṇṭhitosī”ti? So evaṃ vassāvāsikasāṭakānaṃ laddhādivasato paṭṭhāya yāva therassa tālavaṇṭena pahārā sabbhaṃ taṃ pavattiṃ ārocetvā, “iminā kāraṇena palātosmi, bhante”ti āha. Atha naṃ satthā “ehi bhikkhu, mā cintayi cittaṃ nāmetam dūre hontampi ārammaṇaṃ sampaṭicchanakajātikaṃ, rāgadosamohabandhanā muccanattāya vāyamituṃ vaṭṭatī”ti vatvā imaṃ gāthamāha -

37. “Dūraṅgamaṃ ekacaraṃ, asarīraṃ guhāsayaṃ;
Ye cittaṃ saṃyamessanti, mokkhanti mārābandhanā”ti.

Tattha dūraṅgamanti cittassa hi makkaṭasuttamattakampi puratthimādidisābhāgena gamanāgamaṇaṃ nāma natthi, dūre santampi pana ārammaṇaṃ sampaṭicchatīti dūraṅgamaṇaṃ nāma jātaṃ. Sattaṭṭhacittāni pana ekato kaṇṇikabaddhāni ekakkhaṇe uppajjitūṃ samatthāni nāma natthi. Uppattikāle ekekameva cittaṃ uppajjati, tasmīṃ

niruddhe puna ekekameva uppajjati ekacaram nāma jātam. Cittassa sarīrasaṇṭhānaṃ vā nīlādippakāro vaṇṇabhedo vā natthi asarīraṃ nāma jātam. Guhā nāma catumahābhūtaguhā, idaṃca hadayarūpaṃ nissāya pavattati guhāsayaṃ nāma jātam. Ye cittanti ye keci purisā vā itthiyo vā gahaṭṭhā vā pabbajitā vā anuppajjanakilesassa uppajjitum adentā satisammosena uppannakilesaṃ pajahantā cittaṃ saṃyamessanti saṃyataṃ avikkhittaṃ karissanti. Mokkhanti mārabandhanāti sabbete kilesabandhanābhāvena mārabandhanasaṅkhātā tebhūmakavaṭṭā muccissantīti.

Desanāpariyosāne bhāgineyyasaṅgharakkhitatthero sotāpattiphalam pāpuṇi, aññepi bahū sotāpannādayo jātā, mahājanassa sātthikā dhammadesanā ahoṣīti.

Saṅgharakkhitabhāgineyyattheravatthu catuttham.

5. Cittahatthatheravatthu

38-39. Anavaṭṭhitacittassāti imaṃ dhammadesanaṃ satthā sāvattiyaṃ viharanto cittahatthatheraṃ ārabha kathesi.

Eko kira sāvattivāsī kulaputto natthagoṇaṃ pariyesanto araṇṇaṃ pavisitvā majjhanhike kāle goṇaṃ disvā goyūthe vissajjevā, “avassaṃ ayyānaṃ santike āhāramattaṃ labhissāmi”ti khuppiṇāpīlito vihāraṃ pavisitvā bhikkhūnaṃ santikaṃ gantvā vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Tasmim kho pana samaye bhikkhūnaṃ avakkārapātiyaṃ bhuttāvasesaṃ bhattaṃ hoti, te taṃ chātakaṇṭhitāṃ disvā, “ito bhattaṃ gahetvā bhuñjāhi”ti vadiṃsu. Buddhakāle ca pana anekasūpabyañjanaṃ bhattaṃ uppajjati, so tato yāpanamattaṃ gahetvā bhuñjitvā pāṇiyaṃ pivitvā hatthe dhovitvā bhikkhū vanditvā, “kiṃ, bhante, ajja, ayyā, nimantaṇṭhānaṃ agamaṃsū”ti pucchi. “Natthi, upāsaka, bhikkhū imināva nīhārena nibaddhaṃ labhanti”ti. So “mayaṃ utthāya samutthāya rattindivaṃ nibaddhaṃ kammaṃ karontāpi evaṃ madhurabyañjanaṃ bhattaṃ na labhāma, ime kira nibaddhaṃ bhuñjanti, kiṃ me gihibhāvena, bhikkhu bhavissāmi”ti cintetvā bhikkhū upasaṅkamitvā pabbajjaṃ yāci. Atha naṃ bhikkhū “sādhu upāsaka”ti pabbājesuṃ.

So laddhūpasampado sabbappakāraṃ vattapaṭivattaṃ akāsi. So buddhānaṃ uppanna lābhasakkārena katipāhaccayena thūlasarīro ahoṣi. Tato cintesi - “kiṃ me bhikkhāya caritvā jīviteṇa, gihī bhavissāmi”ti. So vibbhamitvā geḥaṃ pāvisi. Tassa geḥe kammaṃ karontassa katipāheneva sarīraṃ milāyi. Tato “kiṃ me iminā dukkhena, samaṇo bhavissāmi”ti cintetvā puna gantvā pabbaji. So katipāhaṃ vītinaṃmetvā puna ukkaṇṭhitvā vibbhami, pabbajitakāle pana bhikkhūnaṃ upakārako hoti. So katipāheneva punapi ukkaṇṭhitvā, “kiṃ me gihibhāvena, pabbajissāmi”ti gantvā bhikkhū vanditvā pabbajjaṃ yāci. Atha naṃ bhikkhū upakāravaseṇa puna pabbājayiṃsu. Evaṃ so iminā niyāmeneva chakkhattuṃ pabbajitvā uppabbajito. Tassa bhikkhū “esa cittavasiko hutvā vicarati”ti cittahatthatheroti nāmaṃ kariṃsu.

Tassevaṃ aparāparaṃ vicarantasseva bhariyā gabbhinī ahoṣi. So sattame vāre araṇṇato kasibhaṇḍamādāya geḥaṃ gantvā bhaṇḍakaṃ ṭhapetvā “attano kāsavaṃ gaṇhissāmi”ti gabbhaṃ pāvisi. Tasmim khaṇe tassa bhariyā nipajjitvā niddāyati. Tassā nivatthasāṭako apagato hoti, mukhato ca lālā paggharati, nāsā ghuraghurāyati, mukhaṃ vivaṭṭaṃ, dantaṃ ghaṃsati, sā tassa uddhumātakasarīraṃ viya upaṭṭhāsi.

So “aniccam dukkham ida”nti saññaṃ labhitvā, “aham ettakam kālam pabbajitvā imam nissāya bhikkhubhāve saṇṭhātum nāsakki”nti kāsāyakoṭiyam gahetvā udare bandhitvā gehā nikkhami.

Athassa anantaragehe t̥hitā sassu tam tathā gacchantam disvā, “ayam paṭiukkaṇṭhito bhavissati, idāneva araññaṇto āgantvā kāsāvam udare bandhitvā gehā nikkhanto vihārābhimukho gacchati, kiṃ nu kho”ti geham pavisitvā niddāyamānam dhītaram passitvā “imam disvā so vippaṭisārī hutvā gato”ti ñatvā dhītaram paharitvā “ut̥thehi kālakaṇṇi, sāmiko te tam niddāyamānam disvā vippaṭisārī hutvā gato, natthi so ito paṭṭhāya tuyha”nti āha. “Apehi apehi, amma, kuto tassa gamanam atthi, katipāheneva punāgamissatī”ti āha. Sopi “aniccam dukkha”nti vatvā gacchanto gacchantova sotāpattiphalam pāpuṇi. So gantvā bhikkhū vanditvā pabbajjam yāci. “Na sakkhissāma mamyam tam pabbājetum, kuto tuyham samaṇabhāvo, satthakanisānapāsānasadisam tava sīsa”nti. “Bhante, idāni mam anukampāya ekavāram pabbājethā”ti. Te tam upakāravasena pabbājayimsu. So katipāheneva saha paṭisambhidāhi arahattam pāpuṇi.

Tepi nam āhamsu - “āvuso cittahattha, tava gamanasamayam tvameva jāneyyāsi, imasmim vāre te cirāyita”nti. “Bhante, saṃsaggassa atthibhāvakāle gatamhā, so na saṃsaggo chinno, idāni agamanadhammā jātamhā”ti. Bhikkhū satthu santikam gantvā, “bhante, ayam bhikkhu amhehi evam vutto evam nāma kathesi, aññaṃ byākaroti, abhūtam vadatī”ti āhamsu. Satthā “āma, bhikkhave, mama putto attano anavaṭṭhitacittakāle saddhammam ajānanakāle gamanāgamanam akāsi, idānissa puññaṇca pāpaṇca pahīna”nti vatvā imā dve gāthā āha -

38. “Anavaṭṭhitacittassa, saddhammam avijānato;
Pariplavapasādassa, pañña na paripūratī.

39. “Anavassutacittassa, ananvāhatacetaso;
Puññaṇapāpahīnassa, natthi jāgarato bhaya”nti.

Tattha anavaṭṭhitacittassāti cittam nāmetam kassaci nibaddham vā thāvaram vā natthi. Yo pana puggalo assapiṭṭhe t̥hapitakumbhaṇḍam viya ca thusarāsimhi koṭṭitakhāṇuko viya ca khallāṭasīse t̥hapitakadambapuppham viya ca na katthaci saṇṭhāti, kadāci buddhasāvako hoti, kadāci ājīvako, kadāci nigaṇṭho, kadāci tāpaso. Evarūpo puggalo anavaṭṭhitacitto nāma. Tassa anavaṭṭhitacittassa. Saddhammam avijānatoti sattatimsabodhipakkhiyadhammabhedam imam saddhammam avijānantassa parittasaddhatāya vā uplavasaddhatāya vā pariplavapasādassa kāmāvacararūpāvacarādibhedā pañña na paripūratī. Kāmāvacarāyapi aparipūrayamānāya kutova rūpāvacarārūpāvacaralokuttarapañña paripūrissatīti dīpeti. Anavassutacittassāti rāgena atintacittassa. Ananvāhatacetasoti “āhatacitto khilajāto”ti āgataṭṭhāne dosena cittassa pahatabhāvo vutto, idha pana dosena appaṭihatacittassāti attho. Puññaṇapāpahīnassāti catutthamaggena pahīnapuññaṇsa ceva pahīnapāpassa ca khīṇāsavassa. Natthi jāgarato bhayanti khīṇāsavassa jāgarantasseva abhayabhāvo kathito viya. So pana saddhādīhi pañcahi jāgaradhammehi samannāgatattā jāgaro nāma. Tasmā tassa jāgarantassāpi ajāgarantassāpi kilesabhayam natthi kilesānam apacchāvattanato. Na hi tam kilesā anubandhanti tena tena maggena pahīnānam kilesānam puna anupagamanato. Tenevāha - “sotāpattimaggena ye kilesā pahīnā, te kilese na puneti na pacceti na paccāgacchati, sakadāgāmianāgāmiarahattamaggena ye kilesā pahīnā, te kilese na

puneti na pacceti na paccāgacchatī”ti.

Desanā mahājanassa sātthikā saphalā ahosi.

Athekadivasam bhikkhū dhammasabhāyaṃ katham samuṭṭhāpesum “bhāriyā vatime, āvuso, kilesā nāma, evarūpassa arahattassa upanissāyasampanno kulaputto kilesehi āloḷito sattavāre gihī hutvā sattavāre pabbajito”ti. Satthā tesam taṃ kathāpavattiṃ sutvā taṅkhaṇānurūpena gamanena dhammasabham gantvā buddhāsane nisinno “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā”ti pucchitvā, “imāya nāmā”ti vutte evameva, bhikkhave, kilesā nāma bhāriyā, sace ete rūpino hutvā katthaci pakkhipitum sakkā bhaveyyum, cakkavālam atisambādham, brahmaloko atinīcakoti okāso nesaṃ na bhaveyya, mādisampi nāmete paññāsampannam purisājāneyyam āloḷenti, avasesesu kā kathā? “Ahañhi aḍḍhanāḷimattam varakacorakam kuṇṭhakudālañca nissāya cha vāre pabbajitvā uppabbajitapubbo”ti. “Kadā, bhante, kadā sugatā”ti? “Suṇissatha, bhikkhave”ti. “Āma, bhante”ti. “Tena hi suṇāthā”ti atītam āhari -

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente kudālapaṇḍito nāma bāhirakapabbajam pabbajitvā aṭṭha māse himavante vasitvā vassārattasamaye bhūmiyā tintāya “gehe me aḍḍhanāḷimatto varakacorako ca kuṇṭhakudālako ca atthi, varakacorakabījam mā nassī”ti uppabbajitvā ekaṃ ṭhānam kudālena kasitvā taṃ bījam vapitvā vatim katvā pakkakāle uddharitvā nāḷimattabījam ṭhapetvā sesam khādi. So “kiṃ me dāni gehena, puna aṭṭha māse pabbajissāmī”ti cintetvā nikkhamitvā pabbaji. Imināva nīhārena nāḷimattam varakacorakañca kuṇṭhakudālañca nissāya sattavāre gihī hutvā sattavāre pabbajitvā sattame pana vāre cintesi - “aham cha vāre imam kuṇṭhakudālam nissāya gihī hutvā pabbajito, katthacideva naṃ chaḍḍessāmī”ti. So gaṅgāya tīram gantvā, “patitaṭṭhānam passanto otaritvā gaṇheyyam, yathāssa patitaṭṭhānam na passāmi, tathā naṃ chaḍḍessāmī”ti cintetvā nāḷimattam bījam pilotikāya bandhitvā pilotikam kudālaphalake bandhitvā kudālam aggadaṇḍake gahetvā gaṅgāya tīre ṭhito akkhīni nimīletvā uparissē tikkhattum āvijjhितvā gaṅgāyam khipitvā nivattitvā olovento patitaṭṭhānam adisvā “jitaṃ me, jitaṃ me”ti tikkhattum saddamakāsi.

Tasmim khaṇe bārāṇasirājā paccantam vūpasametvā āgantvā nadītīre khandhāvāram nivāsetvā nhānatthāya nadim otiṇṇo taṃ saddam assosi. Rājūnañca nāma “jitaṃ me”ti saddo amanāpo hoti, so tassa santikam gantvā, “aham idāni amittamaddanam katvā ‘jitaṃ me’ti āgato, tvaṃ pana ‘jitaṃ me, jitaṃ me’ti viravasi, kiṃ nāmeta”nti pucchi. Kudālapaṇḍito “tvaṃ bāhirakacore jini, tayā jitaṃ puna avajitameva hoti, mayā pana ajjhattiko lobhacoro jito, so puna maṃ na jinissati, tasseva jayo sādhu”ti vatvā imam gāthamāha -

“Na taṃ jitaṃ sādhu jitaṃ, yaṃ jitaṃ avajīyati;
Taṃ kho jitaṃ sādhu jitaṃ, yaṃ jitaṃ nāvajīyatī”ti.

Taṃ khaṇamyeva ca gaṅgam olovento āpokasiṇam nibbattetvā adhigataviseso ākāse pallaṅkena nisīdi. Rājā mahāpurisassa dhammakatham sutvā vanditvā pabbajjam yācitvā saddhim balakāyena pabbaji. Yojanamattā parisā ahosi. Aparopi sāmantarājā tassa pabbajitabhāvaṃ sutvā, “tassa rajjam gaṇhissāmī”ti āgantvā tathā samiddham nagaram suññaṃ disvā, “evarūpaṃ nagaram chaḍḍetvā pabbajito rājā orake ṭhāne na pabbajissati, mayāpi pabbajitum vaṭṭatī”ti cintetvā tattha gantvā mahāpurisaṃ

upasaṅkamitvā pabbajjaṃ yācitvā saparivāro pabbaji. Eteneva nīhārena satta rājāno pabbajiṃsu. Sattayojaniko assamo ahosi. Satta rājāno bhoge chaḍḍetvā ettakaṃ janaṃ gahetvā pabbajiṃsu. Mahāpuriso brahmacariyavāsaṃ vasitvā brahmalokūpago ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā, “ahaṃ, bhikkhave, tadā kudālapaṇḍito ahosiṃ, kilesā nāmete evaṃ bhāriyā”ti āha.

Cittahatthatheravattu pañcamaṃ.

6. Pañcasatabhikkhuvattu

40. Kumbhūpamanti imaṃ dhammadesanaṃ satthā sāvatthiyaṃ viharanto āraddhavipassake bhikkhū ārabha kathesi.

Sāvatthiyaṃ kira pañcasatā bhikkhū satthu santike yāva arahattā kammaṭṭhānaṃ gahetvā, “samaṇadhammaṃ karissāmā”ti yojanasatamaggaṃ gantvā ekaṃ mahāvāsagāmaṃ agamaṃsu. Atha te manussā disvā paññattāsane nisīdāpetvā paṇītehi yāgubhattādīhi parivisitvā, “kahaṃ, bhante, gacchathā”ti pucchitvā, “yathāphāsukaṭṭhāna”nti vutte, “bhante, imaṃ temāsaṃ idheva vasatha, mayampi tumhākaṃ santike saraṇesu patitṭhāya pañca sīlāni rakkhissāmā”ti yācitvā tesāṃ adhivāsanaṃ veditvā, “avidūre ṭhāne mahanto vanasaṇḍo atthi, ettha vasatha, bhante”ti vatvā uyyojesuṃ. Bhikkhū taṃ vanasaṇḍaṃ pavasiṃsu. Tasmīṃ vanasaṇḍe adhivatthā devatā “sīlavanto, ayyā, imaṃ vanasaṇḍaṃ anuppattā, ayuttaṃ kho pana asmākaṃ ayyesu idha vasantesu puttadāre gahetvā rukkhe abhiruyha vasitu”nti rukkhatō otarivā bhūmiyaṃ nisīditvā cintayiṃsu, “ayyā, imasmīṃ ṭhāne ajjekarattīṃ vasitvā addhā sve gamissantī”ti. Bhikkhūpi punadivase antogāme piṇḍāya caritvā puna tameva vanasaṇḍaṃ āgamiṃsu. Devatā “bhikkhusaṅgho svātānāya kenaci nimantito bhavissati, tasmā punāgacchati, ajja gamaṇaṃ na bhavissati, sve gamissati maññe”ti iminā upāyena aḍḍhamāsamattaṃ bhūmiyameva acchiṃsu.

Tato cintayiṃsu - “bhadantā imaṃ temāsaṃ idheva maññe vasissanti, idheva kho pana imesu vasantesu amhākaṃ rukkhe abhiruhitvā nisīditumpi na yuttaṃ, temāsaṃ puttadāre gahetvā bhūmiyaṃ nisīdanaṭṭhānāni dukkhāni, kiñci katvā ime bhikkhū palāpetuṃ vaṭṭatī”ti. Tā tesu tesu rattitṭhānadivāṭṭhānesu ceva caṅkamanakoṭīsu ca chinnaśīsāni kabandhāni dassetuṃ amanussasaddaṅca bhāvetuṃ ārabhiṃsu. Bhikkhūnaṃ khipitakāsādayo rogā pavattiṃsu. Te aññamaññaṃ “tuyhaṃ, āvuso, kiṃ rujjati”ti pucchantā, “mayhaṃ khipitarogo, mayhaṃ kāso”ti vatvā, “āvuso, ahaṃ ajja caṅkamanakoṭīyaṃ chinnaśīsaṃ addasaṃ, ahaṃ rattitṭhāne kabandhaṃ addasaṃ, ahaṃ divāṭṭhāne amanussasaddaṃ assosiṃ, parivajjetabbayuttakamidaṃ ṭhānaṃ, amhākaṃ idha aphāsukaṃ ahosi, satthu santikaṃ gamissāmā”ti nikkhamitvā anupubbenā satthu santikaṃ gantvā vanditvā ekamantaṃ nisīdiṃsu.

Atha ne satthā āha - “kiṃ, bhikkhave, tasmīṃ ṭhāne vasituṃ na sakkhissathā”ti? “Āma, bhante, amhākaṃ tasmīṃ ṭhāne vasantānaṃ evarūpāni bheravārammaṇāni upaṭṭhahanti, evarūpaṃ aphāsukaṃ hoti, tena mayaṃ ‘vajjetabbayuttakamidaṃ ṭhāna’nti taṃ chaḍḍetvā tumhākaṃ santikaṃ āgatā”ti. “Bhikkhave, tattheva tumhākaṃ gantuṃ vaṭṭatī”ti. “Na sakkā, bhante”ti. “Bhikkhave, tumhe āvudhaṃ aggahetvā gatā, idāni āvudhaṃ gahetvā gacchathā”ti. “Katarāvudhaṃ, bhante”ti? Satthā “ahaṃ āvudhaṃ vo dassāmi, mayā dinnāṃ āvudhaṃ gahetvā gacchathā”ti vatvā -

“Karaṇīyamatthakusalena, yanta santaṃ padaṃ abhisamecca;
Sakko ujū ca suhujū ca, suvaco cassa mudu anatimānī”ti. -

Sakalaṃ mettasuttaṃ kathetvā, “bhikkhave, imaṃ tumhe bahi vihārassa vanasaṇḍato paṭṭhāya sajjhāyantaṃ antovihāraṃ paviseyyāthā”ti uyyojesi. Te satthāraṃ vanditvā nikkhamitvā anupubbena taṃ ṭhānaṃ patvā bahivihāre gaṇasajjhāyaṃ katvā sajjhāyamānā vanasaṇḍaṃ pavisimsu. Sakalavanasaṇḍe devatā mettacittaṃ paṭilabhitvā tesāṃ paccuggamaṇaṃ katvā pattacīvarapaṭiggahaṇaṃ āpucchimsu, hatthapādasambāhanaṃ āpucchimsu, tesāṃ tattha tattha ārakkhaṃ saṃvidahiṃsu, pakkadhūpanatelaṃ viya sannisinnā ahesuṃ. Katthaci amanussasaddo nāma nāhosi. Tesāṃ bhikkhūnaṃ cittaṃ ekaggaṃ ahosi. Te rattitṭhānadivāṭṭhānesu nisinnā vipassanāya cittaṃ otāretvā attani khayavayaṃ paṭṭhapetvā, “ayaṃ attabhāvo nāma bhijjanakaṭṭhena athāvaraṭṭhena kulālabhājanasadiso”ti vipassanaṃ vaḍḍhayimsu. Sammāsambuddho gandhakuṭiyā nisinno tesāṃ vipassanāya āradhabhāvaṃ ṇatvā te bhikkhū āmantetvā, “evameva, bhikkhave, ayaṃ attabhāvo nāma bhijjanakaṭṭhena athāvaraṭṭhena kulālabhājanasadiso evā”ti vatvā obhāsaṃ pharitvā yojanasate ṭhitopi abhimukhe nisinno viya chabbaṇṇaraṃsiyo vissajjetvā dissamānena rūpena imaṃ gāthamāha -

40. “Kumbhūpamaṃ kāyamiṃma viditvā, nagarūpamaṃ cittamidaṃ ṭhapetvā;
Yodhetha māraṃ paññāvudhena, jitañca rakkhe anivesano siyā”ti.

Tattha kumbhūpamanti abaladubbalaṭṭhena anaddhaniyatāvakālikaṭṭhena imaṃ kesādisamūhasaṅkhātaṃ kāyaṃ kumbhūpamaṃ kulālabhājanasadiṣaṃ viditvā. Nagarūpamaṃ cittamidaṃ ṭhapetvāti nagaraṃ nāma bahiddhā thiraṃ hoti, gambhīraparikkhaṃ pākāraparikkhitaṃ dvāraṭṭālakayuttaṃ, antosuvibhattavīthicatukkasiṅghāṭakasampannaṃ antarāpaṇaṃ, taṃ “vilumpissāmā”ti bahiddhā corā āgantvā pavisituṃ asakkontā pabbataṃ āsajja paṭihatā viya gacchanti, evameva paṇḍito kulaputto attano vipassanācittaṃ thiraṃ nagarasadiṣaṃ katvā ṭhapetvā nagare ṭhito ekatodhārādīnānappakārāvudhena coragaṇaṃ viya vipassanāmayena ca ariyamaggamayena ca paññāvudhena taṃtaṃmaggavajjhaṃ kilesamāraṃ paṭibāhanto taṃ taṃ kilesamāraṃ yodhetha, pahareyyāthāti attho. Jitañca rakkheti jitañca uppāditaṃ taruṇavipassanaṃ āvāsasappāyautusappāyabhojanasappāyapuggalasappāyadhammassavanasappāyādī ni āsevanto antarantarā samāpattiṃ samāpajjitvā tato vuṭṭhāya suddhacittena saṅkhāre sammasanto rakkheyya.

Anivesano siyāti anālayo bhaveyya. Yathā nāma yodho saṅgāmasīse balakoṭṭhakaṃ katvā amittehi saddhiṃ yujjhanto chāto vā pipāsito vā hutvā sannāhe vā sithile āvudhe vā patite balakoṭṭhakaṃ pavisitvā vissamitvā bhuñjitvā pivitvā sannahitvā āvudhaṃ gahetvā puna nikkhamitvā yujjhanto parasenaṃ maddati, ajitaṃ jināti, jitaṃ rakkhati. So hi sace balakoṭṭhake ṭhito evaṃ vissamanto taṃ assādentō accheyya, rajjaṃ parahatthagataṃ kareyya, evameva, bhikkhu, paṭiladdhaṃ taruṇavipassanaṃ punappunaṃ samāpattiṃ samāpajjitvā tato vuṭṭhāya suddhacittena saṅkhāre sammasanto rakkhituṃ sakkoti, uttarimaggaphalapaṭilābhena kilesamāraṃ jināti. Sace pana so samāpattimeva assādeti, suddhacittena punappunaṃ saṅkhāre na sammasati, maggaphalapaṭivedhaṃ kātuṃ na sakkoti. Tasmā rakkhitabbayuttakaṃ rakkhanto

anivesano siyā, samāpattiṃ nivesanaṃ katvā tattha na niveseyya, ālayaṃ na kareyyāti attho. “Addhā tumhepi evaṃ karoṭhā”ti evaṃ satthā tesāṃ bhikkhūnaṃ dhammaṃ desesi.

Desanāvasāne pañcasatā bhikkhū nisinnatṭhāne nisinnāyeva saha paṭisambhidāhi arahattaṃ patvā tathāgatassa suvaṇṇavanaṇṇaṃ sarīraṃ vaṇṇayantā thomentā vandantāva āgacchiṃsūti.

Pañcasatabhikkhuvatthu chaṭṭhaṃ.

7. Pūtigattatissattheravatthu

41. Aciraṃ vatayaṃ kāyoti imaṃ dhammadesanaṃ satthā sāvatthiyaṃ viharanto pūtigattatissattheraṃ ārabba kathesi.

Eko kira sāvatthivāsī kulaputto satthu santike dhammaṃ sutvā sāsane uraṃ datvā pabbajito, so laddhūpasampado tissatthero nāma ahosi. Gacchante gacchante kāle tassa sarīre rogo udapādi. Sāsapamattiyo piḷakā uṭṭhahimsu. Tā anupubbena muggamattā kalāyamattā kolaṭṭhimattā āmalakamattā beḷuvasalāṭumattā beḷuvamattā hutvā pabhijjimsu, sakalasarīraṃ chiddāvachiddaṃ ahosi. Pūtigattatissattherotvevassa nāmaṃ udapādi. Athassa aparabhāge aṭṭhīni bhijjimsu. So appaṭijaggiyo ahosi. Nivāsanapārupanaṃ pubbalohitamakkhitaṃ jālapūvasadisamaṃ ahosi. Saddhivihārikādayo paṭijaggituṃ asakkontā chaḍḍayimsu. So anātho hutvā nipajji.

Buddhānañca nāma dve vāre lokavolokanaṃ avijahitaṃ hoti. Paccūsakāle lokaṃ volokentā cakkavāḷamukhavaṭṭito paṭṭhāya gandhakuṭiabhimukhaṃ ñāṇaṃ katvā olokenti, sāyaṃ olokentā gandhakuṭito paṭṭhāya bāhirābhimukhaṃ ñāṇaṃ katvā olokenti. Tasmīṃ pana samaye bhagavato ñāṇajālassa anto pūtigattatissatthero paññāyi. Satthā tassa bhikkhuno arahattassa upanissayaṃ disvā, “ayaṃ saddhivihārikādīhi chaḍḍito, idānissa maṃ ṭhapetvā aññaṃ paṭisaraṇaṃ natthī”ti gandhakuṭito nikkhamitvā vihārācārikaṃ caramāno viya aggisālaṃ gantvā ukkhalim dhovitvā udakaṃ datvā uddhanaṃ āropetvā udakassa tattabhāvaṃ āgamayamāno aggisālāyameva aṭṭhāsi. Tattabhāvaṃ jānitvā gantvā tassa bhikkhuno nipannamañcakoṭiyaṃ gaṇhi, tadā bhikkhū “apetha, bhante, mayaṃ gaṇhissāmā”ti mañcakaṃ gahetvā aggisālaṃ ānayaṃsu. Satthā ambaṇaṃ āharāpetvā uṇhodakaṃ āsiñcitvā tehi bhikkhūhi tassa pārupanaṃ gāhāpetvā uṇhodake maddāpetvā mandātape vissajjāpesi. Athassa santike ṭhatvā sarīraṃ uṇhodakena temetvā ghaṃsitvā nhāpesi, tassa nahānapariyosāne pārupanaṃ sukkhi. Atha naṃ taṃ nivāsāpetvā nivatthakāsāvaṃ uduke maddāpetvā ātape vissajjāpesi. Athassa gatte uduke chinnamatte tampi sukkhi. So ekaṃ kāsāvaṃ nivāsetvā ekaṃ pārupitvā sallahukasarīro ekaggacitto mañcake nipajji. Satthā tassa ussīsake ṭhatvā, “bhikkhu ayaṃ tava kāyo apetaṃñāṇo nirupakāro hutvā kaliṅgaram viya pathaviyaṃ sessatī”ti vatvā imaṃ gāthamāha -

41. “Aciraṃ vatayaṃ kāyo, pathaviṃ adhisessati;
Chuddho apetaṃñāṇo, niratthamva kaliṅgara”nti.

Tattha aciraṃ vatāti bhikkhu na cirasseva ayaṃ kāyo pathaviṃ adhisessati, imissā pakatisayanena sayitāya pathaviyā upari sayissati. Chuddhoti apaviddho, apagataviññāṇatāya tuccho hutvā sessatīti dasseti. Yathā kiṃ? Niratthamva

kaliṅgaram nirupakāram niratthakam kaṭṭhakhaṇḍam viya. Dabbasambhāratthikā hi manussā araṇṇam pavasitvā ujukam ujukasaṇṭhānena vaṅkam vaṅkasaṇṭhānena chinditvā dabbasambhāram gaṇhanti, avasesam pana susiraṇca pūtikaṇca asārakaṇca gaṇṭhijātaṇca chinditvā tattheva chaḍḍenti. Aññe dabbasambhāratthikā āgantvā tam gahetāro nāma natthi, oloketvā attano upakārakameva gaṇhanti, itaram pathaviḡatameva hoti. Tam pana tena tena upāyena maṇcapaṭipādakam vā pādakathalikam vā phalakapīṭham vā kātum sakkāpi bhaveyya. Imasmim pana attabhāve dvattimsāya koṭṭhāsesu ekakoṭṭhāso pi maṇcapaṭipādakādivasena aññena vā upakāramukhena gayhūpago nāma natthi, kevalam niratthamva kaliṅgaram ayam kāyo apagataviññāno katipāheneva pathaviyam sessatīti.

Desanāvasāne pūtigattatissatthero saha paṭisambhidāhi arahattam pāpuṇi, aññepi bahū sotāpannādayo ahesum. Theropi arahattam patvāva parinibbāyi. Satthā tassa sarīrakiccam kārapetvā dhātuyo gahetvā cetiyam kārapesi. Bhikkhū satthāram pucchiṃsu - “bhante, pūtigattatissatthero kuhiṃ nibbatto”ti. “Parinibbuto, bhikkhave”ti. “Bhante, evarūpassa pana arahattūpanissayasampannassa bhikkhuno kiṃ kāraṇa gattam putikam jātam, kiṃ kāraṇa aṭṭhīni bhinnāni, kimassa kāraṇam arahattassa upanissayabhāvam patta”nti? “Bhikkhave, sabbametaṃ etassa attanā katakammeneva nibbatto”nti. “Kiṃ pana tena, bhante, kata”nti? “Tena hi, bhikkhave, suṇāthā”ti atītam āhari -

Ayam kassapasammāsambuddhakāle sākuṇiko hutvā bahū sakuṇe vadhitvā issarajanam upaṭṭhahi. Tesam dinnāvasese vikkiṇāti, “vikkitāvasesā māretvā ṭhapitā pūtikā bhavissantī”ti yathā uppatitum na sakkonti, tathā tesam jaṅghaṭṭhīni ca pakkaṭṭhīni ca bhinditvā rāsiṃ katvā ṭhapeti, te punadivase vikkiṇāti. Atibahūnam pana laddhakāle attanopi atthāya pacāpeti. Tassekadivasam rasabhojane pakke eko khīṇāsavo piṇḍāya caranto gehadvāre aṭṭhāsi. So theram disvā cittaṃ pasādetvā, “mayā bahū pāṇa māretvā khādītā, ayyo ca me gehadvāre ṭhito, antogehe ca rasabhojanam saṃvijjati, piṇḍapātamaṃ dassāmi”ti tassa pattam ādāya pūretvā rasapiṇḍapātam datvā theram paṇcapaṭiṭṭhitena vanditvā, “bhante, tumhehi diṭṭhadhammaṃ matthakam pāpuṇeyya”nti āha. Thero “evam hotū”ti anumodanam akāsi. “Bhikkhave, tadā katakammavasenetam tissassa nipphanam, sakuṇānam aṭṭhibhedananissandena tissassa gattaṇca pūtikam jātam, aṭṭhīni ca bhinnāni, khīṇāsavassa rasapiṇḍapātadānanissandena arahattam patto”ti.

Pūtigattatissattheravattu sattamam.

8. Nandagopālakavatthu

42. Diso disanti imaṃ dhammadesanam satthā kosala janapade nandagopālakam ārabha kathesi.

Sāvatthiyam kira anāthapiṇḍikassa gahapatino nando nāma gopālako goyūtham rakkhati aḍḍho mahaddhano mahābhogo. So kira yathā keṇiyo jaṭilo pabbajjāvesena, evam gopālakattena rājabalim pariharanto attano kuṭumbam rakkhati. So kālena kālam pañca gorase ādāya anāthapiṇḍikassa santikam āgantvā satthāram passati, dhammam suṇāti, attano vasanaṭṭhānam āgamanatthāya satthāram yācati. Satthā tassa ṇāṇaparipākam āgamayamāno āgantvā paripakkabhāvam ṇatvā ekadivasam mahābhikkhusaṅghaparivuto cārikam caranto maggā okkamma tassa vasanaṭṭhānāsanne aññatarasmim rukkhamūle nisīdi. Nando satthu santikam āgantvā

vanditvā paṭisanthāraṃ katvā satthāraṃ nimantetvā satthāhaṃ
buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa paṇītaṃ pañcagorasadānaṃ adāsi. Sattame
divase satthā anumodanaṃ katvā dānakathādibhedaṃ anupubbim kathāṃ kathesi.
Kathāpariyosāne nandagopālako sotāpattiphale paṭiṭṭhāya satthu pattaṃ gahetvā
satthāraṃ anugacchanto dūraṃ gantvā, “tiṭṭha, upāsakā”ti nivattiyamāno vanditvā
nivatti. Atha naṃ eko luddako vijjhivā māresi. Pacchato āgacchantā bhikkhū naṃ
disvā gantvā satthāraṃ āhaṃsu - “nando, bhante, gopālako tumhākaṃ idhāgatattā
mahādānaṃ datvā anugantvā nivattento mārito, sace tumhe nāgacchissatha, nāssa
maraṇaṃ abhavissā”ti. Satthā, “bhikkhave, mayi āgatepi anāgatepi tassa catasso
disā catasso anudisā ca gacchantassāpi maraṇato mucanūpāyo nāma natthi. Yañhi
neva corā, na verino karonti, taṃ imesaṃ sattānaṃ antopaduṭṭhaṃ micchāpaṇihitaṃ
cittameva karotī”ti vatvā imaṃ gāthamāha -

42. “Diso disaṃ yaṃ taṃ kayirā, verī vā pana verinaṃ;
Micchāpaṇihitaṃ cittaṃ, pāpiyo naṃ tato kare”ti.

Tattha diso disanti coro coraṃ. “Disvā”ti pāṭhaseso. Yaṃ taṃ kayirāti yaṃ taṃ tassa
anayabyasanaṃ kareyya. Dutiyapadepe eseva nayo. Idaṃ vuttaṃ hoti - eko ekassa
mittadubbhī coro puttadārakhettavatthu gomahiṃsādīsu aparajjhanto yassa
aparajjhati, tampi tatheva attani aparajjhantaṃ coraṃ disvā, verī vā pana kenacideva
kāraṇena baddhaveraṃ verim disvā attano kakkhaḷatāya dāruṇatāya yaṃ taṃ tassa
anayabyasanaṃ kareyya, puttadāraṃ vā pīleyya, khettādīni vā nāseyya, jīvitā vā
pana naṃ voropeyya, dasasu akusalakammāpathesu micchāṭṭhapitattā
micchāpahiṇitaṃ cittaṃ pāpiyo naṃ tato kare taṃ purisaṃ tato pāpataraṃ kareyya.
Vuttappakārehi, diso disassa vā verī verino vā imasmiṃyeva attabhāve dukkhaṃ vā
uppādeyya, jīvitakkhayaṃ vā kareyya. Idaṃ pana akusalakammāpathesu
micchāṭṭhapitaṃ cittaṃ diṭṭheva dhamme anayabyasanaṃ pāpeti,
attabhāvasatasahassesupi catūsu apāyesu khipitvā sīsaṃ ukkhipitum na detīti.

Desanāpariyosāne bahū sotāpattiphalādīni pattā. Mahājanassa sātthikā desanā jātā.
Upāsakena pana bhavantare katakammaṃ bhikkhūhi na pucchitaṃ, tasmā satthārā
na kathitanti.

Nandagopālakavatthu aṭṭhamāṃ.

9. Soreyyattheravatthu

43. Na taṃ mātā pitā kayirāti imaṃ dhammadesanaṃ satthā sāvatthiyaṃ jetavane
viharanto soreyyattheraṃ ārabba kathesi.

Vatthu soreyyanagare samuṭṭhitaṃ, sāvatthiyaṃ niṭṭhāpesi. Sammāsambuddhe
sāvatthiyaṃ viharante soreyyanagare soreyyasetṭhiputto ekena sahāyakena saddhiṃ
sukhayānake nisīditvā mahantena parivārena nhānatthāya nagarā nikkhami. Tasmiṃ
khaṇe mahākaccāyanatthero soreyyanagaraṃ piṇḍāya pavisitukāmo hutvā
bahinagare saṅghāṭiṃ pārupati. Therassa ca suvaṇṇavaṇṇaṃ sarīraṃ.
Soreyyasetṭhiputto taṃ disvā cintesi - “aho vata ayaṃ vā thero mama bhariyā
bhaveyya, mama vā bhariyāya sarīravaṇṇo etassa sarīravaṇṇo viya bhaveyyā”ti.
Tassa cintitamatteyeva purisaliṅgaṃ antaradhāyi, itthiliṅgaṃ pāturahosi. So
lajjamāno yānakā oruyha palāyi. Parijano taṃ asaṅjānanto “kimeta”nti āha. Sāpi
takkaṣilamaggaṃ paṭipajji. Sahāyakopissā ito cito ca vicarivāpi nāddasa. Sabbe
nhāyitvā gehaṃ agamiṃsu. “Kahaṃ seṭṭhiputto”ti ca vutte, “nhatvā āgato

bhavissatīti maññimhā”ti vadiṃsu. Athassa mātāpitāro tattha tattha pariyesitvā apassantā roditvā paridevitvā, “mato bhavissatī”ti matakabhattaṃ adāṃsu. Sā ekaṃ takkasilaḡāmiṃ satthavāhaṃ disvā yānakassa pacchato pacchato anubandhi.

Atha naṃ manussā disvā, “amhākaṃ yānakassa pacchato pacchato anugacchati, mayaṃ ‘kassesā dārikā’ti taṃ na jānāma”ti vadiṃsu. Sāpi “tumhe attano yānaṃ pājetha, ahaṃ padasā gamissāmi”ti gacchantī aṅgulimuddikaṃ datvā ekasmiṃ yānake okāsaṃ kāresi. Manussā cintayimṃsu - “takkasilanagare amhākaṃ seṭṭhiputtassa bhariyā natthi, tassa ācikkhissāma, mahāpaṇṇākāro no bhavissatī”ti. Te gehaṃ gantvā, “sāmi, amhehi tumhākaṃ ekaṃ itthiratanāṃ ānīta”nti āhaṃsu. So taṃ sutvā taṃ pakkosāpetvā attano vāyānurūpaṃ abhirūpaṃ pāsādikāṃ disvā uppannasineho gehe akāsi. Purisā hi itthiyo, itthiyo vā purisā abhūtapubbā nāma natthi. Purisā hi parassa dāresu aticaritvā kālaṃ katvā bahūni vassasatasahassāni niraye paccitvā manussajātiṃ āgacchantā attabhāvasate itthibhāvaṃ āpajjanti.

Ānandattheropi kappasatasahassaṃ pūritapāramī ariyasāvako saṃsāre saṃsaranto ekasmiṃ attabhāve kammārukule nibbatto. Paradārakammaṃ katvā niraye paccitvā pakkāvasesena cuddasasu attabhāvesu purisassa pādapāricārikā itthī ahoṣi, sattuṃ attabhāvesu bījuddharaṇaṃ pāpuṇi. Itthiyo pana dānādīni puñṇāni katvā itthibhāve chandaṃ virājetvā, “idaṃ no puñṇaṃ purisattabhāvapaṭilābhāya saṃvattatū”ti cittaṃ adhiṭṭhahitvā kālaṃ katvā purisattabhāvaṃ paṭilabhanti, patidevatā hutvā sāmike sammāpaṭipattivasenāpi purisattabhāvaṃ paṭilabhanteva.

Ayaṃ pana seṭṭhiputto there ayoniso cittaṃ uppādetvā imasmiṃyeva attabhāve itthibhāvaṃ paṭilabhi. Takkasilāyaṃ seṭṭhiputtēna saddhiṃ saṃvāsamanvāya pana tassā kucchiyaṃ gabbho paṭiṭṭhāsi. Sā dasamāsaccayena puttaṃ labhitvā tassa padasā gamanakāle aparaṃpi puttaṃ paṭilabhi. Evamassā kucchiyaṃ vutthā dve, soreyyanagare taṃ paṭicca nibbattā dveti cattāro puttā ahesuṃ. Tasmiṃ kāle soreyyanagaraṭo tassā sahāyako seṭṭhiputto pañcahi sakaṭasatehi takkasilaṃ gantvā sukhayānake nisinno nagaraṃ pāvisi. Atha naṃ sā uparipāsādatale vātapānaṃ vivaritvā antaravāṭhiṃ olokayamānā tṭhitā disvā sañjānitvā dāsiṃ pesetvā pakkosāpetvā mahātale nisīdāpetvā mahantaṃ sakkārasammānaṃ akāsi. Atha naṃ so āha - “bhadde, tvaṃ ito pubbe amhehi na diṭṭhapubbā, atha ca pana no mahantaṃ sakkāraṃ karosi, jānāsi tvaṃ amhe”ti. “Āma, sāmi, jānāmi, nanu tumhe soreyyanagaravāsino”ti? “Āma, bhadde”ti. Sā mātāpitūnañca bhariyāya ca puttānañca arogabhāvaṃ pucchi. Itaro “āma, bhadde, arogā”ti vatvā “jānāsi tvaṃ ete”ti āha. “Āma sāmi, jānāmi. Tesaṃ eko putto atthi, so kahaṃ, sāmī”ti? “Bhadde, mā etaṃ kathehi, mayaṃ tena saddhiṃ ekadivasāṃ sukhayānake nisīditvā nhāyituṃ nikkhantā nevassa gatiṃ jānāma, ito cito ca vicaritvā taṃ adisvā mātāpitūnaṃ ārocayimhā, tepissa roditvā kanditvā petakiccaṃ kirimsū”ti. “Ahaṃ so, sāmī”ti. “Apehi, bhadde, kiṃ kathesi mayhaṃ sahāyo devakumāro viya eko puriso”ti? “Hotu, sāmi, ahaṃ so”ti. “Atha idaṃ kiṃ nāmā”ti? “Taṃ divasaṃ te ayyo mahākaccāyanatthero diṭṭho”ti? “Āma, diṭṭho”ti. Ahaṃ ayyaṃ mahākaccāyanattheraṃ oloketvā, “aho vata ayaṃ vā thero mama bhariyā bhavēyya, etassa vā sarīraṇṇo viya mama bhariyāya sarīraṇṇo bhavēyyā”ti cintesiṃ. Cintitakkhaṇēyeva me purisaliṅgaṃ antaradhāyi, itthiliṅgaṃ pātubhavi. Athāhaṃ lajjamānā kassaci kiñci vattuṃ asakkuṇitvā tato palāyitvā idhāgatā, sāmīti.

“Aho vata te bhāriyaṃ kammaṃ kataṃ, kasmā mayhaṃ nācikkhi, apica pana te thero khamāpito”ti? “Na khamāpito, sāmi. Jānāsi pana tvaṃ kahaṃ thero”ti?

“Imameva nagaram upanissāya viharatī”ti. “Sace piṇḍāya caranto idhāgaccheyya, ahaṃ mama ayyassa bhikkhāhāraṃ dadeyyaṃ, sāmī”ti. “Tena hi sīghaṃ sakkāraṃ karohi, amhākaṃ ayyaṃ khamāpessāmā”ti so therassa vasanaṭṭhānaṃ gantvā vanditvā ekamantaṃ nisinno, “bhante, sve mayhaṃ bhikkhaṃ gaṇhathā”ti āha. “Nanu tvaṃ, seṭṭhiputta, āgantukosī”ti. “Bhante, mā amhākaṃ āgantukabhāvaṃ pucchatha, sve me bhikkhaṃ gaṇhathā”ti. Thero adhivāsesi, gehepi therassa mahāsakkāro paṭiyatto. Thero punadivase taṃ gehadvāraṃ agamāsi. Atha naṃ nisīdāpetvā paṇītenāhārena parivisitvā seṭṭhiputto taṃ itthiṃ gahetvā therassa pādamūle nipajjāpetvā, “bhante, mayhaṃ sahāyikāya khamathā”ti āha. “Kimeta”nti? “Ayaṃ, bhante, pubbe mayhaṃ piyasahāyako hutvā tumhe oloketvā evaṃ nāma cintesi, athassa purisaliṅgaṃ antaradhāyi, itthiliṅgaṃ pātubhavi, khamatha, bhante”ti. “Tena hi utṭhahatha, khamāmi vo aha”nti. Therena “khamāmī”ti vuttamatteyeva itthiliṅgaṃ antaradhāyi, purisaliṅgaṃ pātubhavi.

Purisaliṅge pātubhūtamatteyeva taṃ takkasilāya seṭṭhiputto āha - “samma sahāyaka, ime dve dāraḥ tava kucchiyaṃ vutthattā maṃ paṭicca nibbattā ubhinnaṃputtā eva, idheva vasissāma, mā ukkaṇṭhī”ti. “Samma, ahaṃ ekenattabhāvena paṭhamāṃ purisa hutvā itthibhāvaṃ patvā puna purisa jātoti vipakārapatto, paṭhamāṃ maṃ paṭicca dve puttā nibbattā, idāni me kucchito dve puttā nikkhantā, svāhaṃ ekenattabhāvena vipakārapatto, puna ‘gehe vasissatī’ti saññaṃ mā kari, ahaṃ mama ayyassa santike pabbajissāmi. Ime dve dāraḥ tava bhārātī, imesu mā pamajjī”ti vatvā putte sīse paricumbitvā parimajjitvā ure nipajjāpetvā pitu niyyādetvā nikkhamitvā therassa santike pabbajjaṃ yāci. Theropi naṃ pabbājetvā upasampādetvā gaṇhitvāva cārikaṃ caramāno anupubbena sāvattiṃ agamāsi. Tassa soreyyattheroti nāmaṃ ahosi. Janapadavāsino taṃ pavattiṃ ṇatvā saṅkhubhitvā kotūhalajātā taṃ upasaṅkamitvā pucchiṃsu - “evaṃ kira, bhante”ti? “Āma, āvuso”ti. “Bhante, evarūpampi kāraṇaṃ nāma hoti”? “Tumhākaṃ kucchiyaṃ kira dve puttā nibbattā, tumhe paṭicca dve jātā, tesāṃ vo kataresu balavasineho hoti”ti? “Kucchiyaṃ vutthakesu, āvuso”ti. Āgatāgatā nibaddhaṃ tatheva pucchiṃsu.

Thero “kucchiyaṃ vuttakesu eva sineho balavā”ti punappunaṃ kathento harāyamāno ekova nisīdati, ekova tiṭṭhati. So evaṃ ekattūpagato attabhāve khayavayaṃ samuṭṭhāpetvā saha paṭisambhidāhi arahattaṃ pāpuṇi. Atha naṃ āgatāgatā pucchanti - “bhante, evaṃ kira nāma ahosi”ti? “Āmāvuso”ti. “Kataresu sineho balavā”ti? “Mayhaṃ katthaci sineho nāma natthī”ti. Bhikkhū “ayaṃ abhūtaṃ kathesi, purimadivasesu ‘kucchiyaṃ vutthaputtasu sineho balavā’ti vatvā idāni ‘mayhaṃ katthaci sineho natthī’ti vadati, aññaṃ byākaroti, bhante”ti āhaṃsu. Satthā “na, bhikkhave, mama putto aññaṃ byākaroti, mama puttassa sammāpaṇihitena cittaṃ maggassa diṭṭhakālato paṭṭhāya na katthaci sineho jāto, yaṃ sampattiṃ neva mātā, na pitā kātuṃ sakkoti, taṃ imesaṃ sattānaṃ abbhantare pavattaṃ sammāpaṇihitaṃ cittameva deti”ti vatvā imaṃ gāthamāha -

43. “Na taṃ mātā pitā kayirā, aññe vāpi ca ṇātakā;
Sammāpaṇihitaṃ cittaṃ, seyyaso naṃ tato kare”ti.

Tatthana tanti taṃ kāraṇaṃ neva mātā kareyya, na pitā, na aññe ṇātakā. Sammāpaṇihitanti dasasu kusalakammāpathesu sammā ṭhapitaṃ. Seyyaso naṃ tato kareti tato kāraṇato seyyaso naṃ varataraṃ uttaritaraṃ kareyya, karotīti attho.

Mātāpitaro hi puttānaṃ dhaṇaṃ dadamānā ekasmiṃyeva attabhāve kammaṃ akatvā sukhena jīvikakappaṇaṃ dhaṇaṃ dātuṃ sakkonti. Visākhāya mātāpitaropi tāva mahaddhanā mahābhogā, tassā ekasmiṃyeva attabhāve sukhena jīvikakappaṇaṃ dhaṇaṃ adaṃsu. Catūsu pana dīpesu cakkavattisiriṃ dātuṃ samatthā mātāpitaropi nāma puttānaṃ natthi, pageva dibbasampattiṃ vā paṭhamajjhānādisampattiṃ vā, lokuttarasampattidāne kathāva natthi, sammāpaṇihitaṃ pana cittaṃ sabbampetaṃ sampattiṃ dātuṃ sakkoti. Tena vuttaṃ “seyyaso naṃ tato kare”ti.

Desanāvasāne bahū sotāpattiphalādīni pattā. Desanā mahājanassa sātthikā jātāti.

Soreyyattheravatthu navamaṃ.

Cittavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

Tatiyo vaggo.

ΠΑΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Ṭīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Σχόλια. Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια. 5. Η συλλογή των μικρών κειμένων. 02. Σχόλια για τη διδασκαλία σε στίχους. 3. Το κεφάλαιο για τον νου έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

PaliVerse.org